

Put u Rusiju

3. – 15.8.2018.

Kratki dnevnik – dijelovi

Kako sam uopće došao do ideje da krenem na zapadni Kavkaz u potrazi za odgovorima o događajima iz Drugog svjetskog rata? Kako sam napisao u uvodu knjige, sve je počelo s jednim člankom koji spominje njemački desant iz 1944. godine i postavlja pitanje nema li taj desant neke veze s djelovanjem Ahnenerbe na tim prostorima 1942., za što postoje dokazi.

Nisam imao pojma što je to Ahnenerbe, nikad prije nisam čuo za tu organizaciju. No, moje životne prilike uvelike su utjecale na odluku da krenem u istraživanje. Nakon gubitka supruge 2015. godine i teškog stanja u kojem sam bio, osjećao sam da moram prihvatiti tu realnost i naći nešto što će me potpuno okupirati. Tri godine proučavao sam događaje na Kavkazu za vrijeme Drugog svjetskog rata, pregledavao razne arhive, kontaktirao mnoge ljude i što mi je još preostalo? Otići tamo obići lokacije i vidjeti što se još može prikupiti u muzejima, arhivama i što saznati u razgovoru s ljudima upućenijima u tu temu, kako bi priča bila potpuna. Radi se o lokacijama zapadnog Kavkaza koje pripadaju u republici Adigeji, jednoj od republika Ruske Federacije.

Na put sa mnom krenula je i prijateljica Ljiljana koju sam u međuvremenu upoznao.

3.8.2018., petak

Nakon priprema koje su trajale od početka svibnja 2018. kada sam rezervirao avionske karte za relaciju Beč - Krasnodar, *rent a car* na krasnodarskom aerodromu i apartman u Kamenomostovskom, konačno je stigao i dan putovanja na zapadni Kavkaz.

Pripreme su se sastojale i od proučavanja tog dijela Kavkaza iz izvora dostupnih putem interneta, većinom ruskih turističkih portala, proučavanja povijesti i, ono najvažnije što mi je kasnije otvorilo mnoga vrata – učenja ruskog jezika. Nekada davno učio sam ruski, ali nakon 45 godina malo je toga ostalo u pamćenju jer se njime nisam služio. Tri mjeseca vježbe bilo je dovoljno za usmenu komunikaciju.

Sastavio sam pitanja za pojedine ljude kada počnemo obilaziti povijesne lokacije na Kavkazu, pripremio planove obilaska terena (vodilja mi je bila knjiga I. Bormotova *В край легенд и преданий*), prikupio opremu, foto aparate, memorijske kartice, ruksake, planinarske tenisice, nepropusne kabanice i ostale sitne stvari. Dogovorio sam sa šogorom Josipom prijevoz do bečkog aerodroma i nazad.

Buđenje oko jedan u noći i sat vremena kasnije- polazak za Beč. Nisam spavao tu noć od uzbuđenja i brige da ne zakasnimo na avion. Nakon peripetija s pronalaženjem benzinske crpke koja radi u to doba noći i kupovanjem austrijske vinjete na slovensko-austrijskoj granici, konačno prelazimo granicu. Nakon dvadesetak kilometara, zaustavljamo se na kraćem odmoru i nastavljamo put Beča. Vožnja do Beča trajala je oko 4 sata i 20 minuta kad stižemo pred aerodrom. Iskrcavamo stvari, šogor se pozdravlja s nama i vraća u Zagreba, a nas dvoje ulazimo u zgradu aerodroma. Rano smo ustali, a meni je odmah ujutro na pameti dobra kava kako bih mogao funkcionirati zato gledam po zgradi gdje je kakav kafić. Pronalazimo jedan na nekakvom polukatu i krećemo se okrijepiti. Do polijetanja ionako imamo dosta vremena, let je zakazan u 9:50. S prtljagom ulazimo u kafić koji je poluprazan, dvije konobarice pričaju i piju kavu. Jedna prilazi, naručujemo i potom čekamo dosta dugo, kao da je gužva. Kava nije *bog zna što*, ali bolje i takva nego

nikakva, pio sam i gorih. Nakon par minuta tlak mi se počne podizati i počinjem normalno funkcionirati. Ljiljana me pita: "Jesam li nadoš'o", kako ja to obično kažem kad kava počne djelovati. Iz kafića promatramo događanja unutar zgrade aerodroma, gdje se što nalazi i gdje je *check-in* šalter. Potom se spuštamo u hol aerodroma i tražimo ekran na kojem su odlazni letovi. Nakon par minuta objavljuju naš let za Krasnodar. Ljiljana sjedne na neku klupu kojih baš nema puno i kaže mi da provjerim gdje predajemo prtljagu. Prvo što sam primijetio već pri ulasku u aerodrom jest osoblje za informacije i pomoć putnicima – gotovo sve su bile Azijatkinje. Dolazim do dijela gdje se nalaze automati za *check-in*, muvam se okolo, tražim neki šalter ali toga nema. Pitam jednu djelatnicu gdje obaviti *check-in*, a ona pokaže na automate. Pitam kako to obaviti, a ona odgovara na nekoj čudnoj varijanti engleskog. Nisam dobar poznavatelj engleskog, ali osnovno znam. Morao bih razumjeti što mi kaže, unatoč žamoru i pozadinskoj buci. Pokušam na ruskom, pitam je zna li ruski. Kaže da zna, postavim isto pitanje na ruskom, dobijem odgovor na nečemu što nema veze s ruskim. Nakon druge Azijatkinje i istog rezultata, odustajem. Odlazim do Ljiljane koja čuva prtljagu i govorim joj kako sam prošao te neka ona proba naći neku domaću službenicu koja će nam objasniti postupak. Nakon lutanja, Ljiljana uspjeva pronaći službenicu Austrijanku koja nam lijepo objasni postupak *check-ina* te kako dobiti kupon tako da smo sjedalo do sjedala u avionu. U biti sve je jako jednostavno, ali čovjeka zbuni puno automata i razni tipovi kupona koje ljudi dobivaju. Dok promatrate druge, bojite se da nešto ne pogrešite, da vam prtljaga ne završi tko zna gdje.

Nakon predaje prtljage i dobivanja kupona za ulazak u avion, odlazimo u prostoriju s rendgenskim pregledom prtljage i osobnih stvari. To nije trajalo dugo, možda 15 minuta. Na poziv se ukrcavamo u avion Austrian Airlinesa, pronalazimo sjedišta i čekamo polijetanje. Kasimo u polijetanju oko 30 minuta. Polijećemo, let je ugodan, vidljivost dobra pa pratimo panoramu iznad koje letimo. Poseban dojam na nas je ostavila delta Dunava u Rumunjskoj. To je područje velikog broja kanala i močvara, kao Amazona u malom. Nakon toga samo more, sve do rusko-crnomoorske obale. U avionu dobivamo neku hranu i piće, a budući da rano jutros nismo doručkovali, ovo mi je baš sjelo, iako na prvu ne izgleda kao nešto što bi čovjek poželio pojesti. Dojam popravlja čaša crvenog vina.

Stjuardesa najavljuje slijetanje u Krasnodar, iz aviona se vide planine Kavkaza, područje rijeke Kuban, sam grad Krasnodar i okolica. Sada je već 14:05. Slijećemo na krasnodarski međunarodni aerodrom oko kojega se nalaze veliki plantažni voćnjaci. Po nas dolazi autobus i vozi nas u zgradu aerodroma gdje se vrši granična i carinska kontrola. U zgradi postoje posebni šalteri za kontrolu putnika koji su iz Ruske Federacije i zajednice nezavisnih država te drugi za strance. Sve je dobro označeno i stajemo u red za strance kojih nema puno. Bilo je tu nekoliko Nijemaca, jedno ili dvoje Amerikanaca, nekoliko Arapa i još petnaestak ljudi koje nisam mogao točno smjestiti. Ubrzo dolazimo do šaltera, tamo mlada policajka. Idem prvi, predajem putovnicu. Gleda ju, skenira, stavlja pod povećalo. Vjerojatno joj je nešto sumnjivo. Gleda i vizu pa mi vraća putovnicu. „Izvolite, možete proći.“

Isto se događa s Ljiljanom, samo njoj kaže i da skine šešir. Vraća joj putovnicu i prolazimo u drugu prostoriju na skeniranje prtljage. Svu prtljagu stavljamo na traku, prtljaga prolazi skener i mi ju ponovno uzimamo. Gledam oko nas, svi uzimaju prtljagu i odlaze. Stajemo sa strane, ne razumijem je li sve gotovo, nema li nekog otvaranja prtljage i pregleda. Naime, kad sam zadnji put bio u Rusiji 1979., to je bio detaljan pretres. Odlazim do carinika koji je za skenerom i pitam ga je li to sve, ima li još kakva kontrola. „Nema“, kaže „to je sve.“

Izlazimo iz zgrade međunarodnog dijela aerodroma, sada je oko 14:45 minuta. Sunce nemilice prži, pronalazimo improvizirani zid od OSB ploča kojim su ograđeni neki građevinski radovi. Smjestimo prtljagu uza zid i sad još samo da pronađemo *rent a car* koji sam prije dva tjedna rezervirao. Govorim Ljiljani da čuva prtljagu, a ja idem po auto. Obilazim oko zgrade, pregledavam uokolo, nigdje natpisa *rent a car*. Tko pita ne

skita- pitam nekog čovjeka srednjih godina koji mi upravo ide ususret gdje se tu nalazi *rent a car*. „U zgradi aerodroma“, kaže on. Ponovno uđem unutra, gledam oko sebe, nigdje takvog šaltera. Ponovno izađem iz zgrade, idem pitati nekoga drugoga. Iz zgrade izlazi policajka. I ona tvrdi da je zgradi. „Ali bio sam tamo i nema nigdje *rent a car*.“ „Ima, ali morate ići na ulaz za domaći promet.“ Zahvaljujem joj i konačno pronalazim taj ulaz. Ograđen je nekakvim daskama jer se na zgradi izvode građevinski radovi tako da nije prepoznatljiv kao regularan ulaz. Ulazim u odjel domaćeg prometa, a tamo nekoliko šaltera za kontrolu, skeneri prtljage i policija. Pitam drugu policajku za *rent a car*. „Iza ugla je, nema deset metara, ali morate staviti torbicu i stvari iz džepova na traku za skeniranje i onda možete proći.“ Prođem skeniranje i odmah iza ugla konačno *rent a car*, nekoliko šaltera raznih iznajmljivača, a na šalteru Rent motorsa nema nikoga. Pitam na susjednom, kažu mi neka pričekam, brzo će doći, upravo izdaje vozilo. Očigledno se svi dobro poznaju. Čovjek me zatim pita otkuda sam. „Hrvatska“, kažem, a on će: „A Harvatija, harašo, harašo.“ I tako počnemo priču o nogometu i nogometnom prvenstvu. A vani temperatura viša od trideset stupnjeva, Ljiljana me čeka s prtljagom u nekakvoj sjeni koja je sve manja, pravog hlada nigdje. Trajala je ta priča o nogometu dobrih petnaestak minuta. Konačno dolazi službenik kojeg čekam, predstavlja se kao Sergej, uzima moju putovnicu i vozačku i popunjava formular. Pita me želim li GPS. Naravno da želim! Ostavljam polog u iznosu od 10.000 rubalja i idemo konačno preuzeti auto. Sergej i ja izlazimo iz zgrade i dolazimo do Ljiljane koja negoduje gdje sam tako dugo. Uzimamo stvari koje su sada već posve na suncu, Sergej nam pomaže. Sada je i meni već dosta, hvata me umor, jedva čekam da preuzmemo auto i da potražimo neku piće. Stižemo na parking do automobila Chevroleta Cruzea. „Kao nov, to je vaš“, kaže Sergej. Auto ima automatski mjenjač i čovjek nam objašnjava kako se koristi. A mi kao sve shvatili kako se time rukuje, mislim si ja- ići ćemo polako pa ne bi trebalo biti problema.

Utovarimo prtljagu, potpisujemo preuzimanje auta, pozdravljamo se sa Sergejem i konačno krećemo. Već je 15:30min. Za početak vozim ja, auto odlično ide i leži na cesti. Izlazimo iz aerodromskog dijela na pravu cestu u smjeru petlje na izlazu iz grada. Pronalazimo izlaz bez problema, GPS radi. Onaj GPS u autu koji smo dobili od Sergeja i ne uključujemo, Ljiljana koristi svoj na mobitelu jer je još u Zagrebu skinula karte. Prvi dojam kada dođete u Rusiju jest- veličina: velike petlje, široke ceste, naselja se rasprostiru na velikoj površini sa širokim i većinom neasfaltiranim ulicama, osim možda glavne i nekoliko njih oko centra; ogromna polja i voćnjaci, čak i za naše, slavonske prilike.

Cesta prolazi uz nasip koji zatvara rijeku Kuban. Rusi to jezero zovu Kubansko more, dugačko je više od 40 km a široko više od 10 km. Dolazimo do petlje gdje izlazimo na odvojkju za Maikop *. Na cesti prema Maikopu nailazimo na dosta prometa, a kako nisam još siguran u auto, a i gledajući ruske ceste i vozače na *Youtubeu*, bolje da se držim iza nekog većeg vozila. Tako pronalazim veći kamion i vozim iza njega. Sada smo već i žedni i umorni i Ljiljana mi kaže da hitno stanem na nekoj benzinskoj da kupimo piće. Nakon nekoliko kilometara dolazimo do benzinske. Parkiram i odlazim u dućan po piće i kekse. Benzinska nova, dobro opskrbljena, kupujem neke napolitanke, pivo i vodu. Izlazimo ponovno na cestu. Sada sam se malo oslobodio, taj automatski mjenjač prava je stvar i nakon dvadesetak kilometara vožnje stekao sam neku sigurnost pa ne tražim više kamion kao zaštitu. Uz cestu mnogi ostatci iz sovjetskog doba: napuštene i uništene benzinske pumpe, razne zgrade i industrijski objekti. Kako se približavamo Belorečensku (to je nekih 20km prije Maikopa), kiša postaje sve jača i prati nas sve do odredišta. Obilazimo Maikop, prolazimo kroz sela i nekoliko većih naselja koja se rasprostiru uz cestu, prolazimo Tulski i stižemo na naše odredište Kamenomostovsky oko 17:50.

Kamenomostovsky je naselje udaljeno od Maikopa oko 40km na turističkoj cesti Maikop-Guzeriplj. Osnovani su ga 1864. godine kozaci koji su tu sagradili postaju. Stari naziv naselja je Hadžok. Naselje se rasprostire uz rijeku Bijelu na kojoj se nalazi stari kameni most po kojem je naselje i dobilo ime. Most se više ne koristi, budući da je otvoren novi. No, zanimljivo je kako je stari nastao. U ono vrijeme nije bilo moguće dostaviti cement u te zabačene krajeve pa su kao vezivo za zidanje koristili kokošija jaja. Još je zanimljivije da je most korišten sve do prije nekoliko godina. Naselje ima oko 7000 stanovnika, većinom Rusa. Uz rijeku Bijelu nalaze se razni turistički objekti i većina stanovništva živi od turizma. Jedini smo stranci ovdje tako da smo domaćima atrakcija gdje god dođemo.

Pronalaženje objekta „Gastovij dom Edelweys“ u kojem smo rezervirali smještaj prava je pustolovina. Ulice neoznačene ili djelomično označene, GPS kaže svašta, Ljiljana se muči s njim i onda ostaje jedino pitati. Kažem Ljiljani neka ona vozi, a ja ću pitati ljude i pratiti ulice. Kiša pada kao da se nebo otvorilo i svaki izlazak iz vozila znači da je čovjek potpuno mokar. Naravno, kišobran nemamo, tko bi se, pored svega, i njega sjetio ponijeti.

Dođemo do nekog dućana u jednoj od sporednih ulica kamo nas je uputio GPS. Utrčim iz auta u dućan. Malen je, slabo osvjetljen i osjeća se jak miris ribe. Pogledam bolje, kad ono unutra razne vrste sušene ribe i još neke meni nepoznate namirnice. Pitam jednog kupca i prodavačicu za ulicu Vesjolaja i oni me upute u tom smjeru. Od umora i iscrpljenosti gubim orijentaciju, ulazim u auto i kažem Ljiljani gdje da vozi. Okrećemo auto i vozimo u krivom smjeru. Kiša i dalje pada, a vidljivost je nikakva. Shvatim da smo došli do kraja ulice, nema više ceste. Ispred nas je neki most na potoku. Ništa, vraćaj se. Evo nas opet kod dućana, ali sada prekoputa vidim čovjeka u pedesetima. Stoji pred kućom na kiši u raskopčanoj košulji kao da mu ta kiša godi. Izađem iz auta. „Zdrastvujte, znate li gdje se nalazi ulica Vesjolaja?“ A on kao iz topa: „Njet, ali saznat ću“ pa izvadi dva mobitela i nešto tipka. U međuvremenu kiša i dalje pada, mobiteli mokri, a ovoga to ne dira. Sad sam i ja već potpuno mokar. Predložim da stanemo pod strehu 10 metara dalje i tako čovjek pristane i dalje tipkajući po mobitelima. Pita me otkuda sam, ja kažem iz Hrvatske. „Aaaaaa, Harvatija, harašo, harašo.“ I tako mu nakon toliko poruka stižu odgovori- nitko ne zna, veli on, ali sada ćemo saznati. Ode u kuću i nakon minute se vrati sa ženom. Žena nižeg rasta, u četrdestima, dobro popunjena. Pozdravlje me pa nastavlja: „Harvatija, harašo, harašo. Bila sam u Crnoj Gori i nisam mogla u Dubrovnik, nisam imala vizu.“ I raspričali se mi o svemu i svačemu, dok kiša i dalje pada, a Ljiljana u autu čeka. Od umora komunikacija mi je sve slabija, a onda na red dođe prava tema. U dvorištu pod krovom auto, novi Nissan Qashqai, kao moj. I onda razmjena iskustava i složimo se da je auto odličan. Lijepo se mi napričali, kiša i dalje lije, Ljiljana u autu čeka. Kad zvoni čovjeku mobitel. „Našli smo je“, kaže on „tu je blizu.“ I objasni mi kako doći dotamo. Ako slučajno ne nađem, neka se vratim kod njega pa će on ići s nama. Pozdravim se s ljudima i vratim u auto. Ljiljana negoduje što sam radio 15 minuta, kakve sam razgovore vodio, a trebao sam samo pitati za ulicu. Kako da joj objasnim?

Uvjereni da je sada kraj potrage i da ćemo pronaći smještaj i konačno se odmoriti, vozimo kuda nas je čovjek uputio. Uz još jedno pogrešno skretanje, lijevo-desno i zvoni mobitel. Zove me vlasnica smještaja. Kaže: „Čujem da nas tražite okolo, mi smo ona velika zelena vrata.“ „Dobro“, kažem ja „evo stižemo“, uvjeren da smo na dobrom putu. Vozimo se, nigdje zelenih vrata, nigdje nikakvih oznaka. Ništa, opet pitaj. Kiša je konačno prestala i pojavila se duga. Dođemo do nekog čovjeka s djetetom. Stoje na cesti i gledaju dugu. „Zdrastvujte, znate li gdje se nalazi ulica Vesjolaja, gastovij Dom Edelweys?“ „Evo tu, na 50 m“ i pokaže stup javne rasvjete koja je već upaljena. Zahvalim i krenemo u tom smjeru kad, gle čuda, evo zelenih velikih vrata zaraslih u travu i kupine. Kako bismo ih i našli! Iako, pored vrata ima i reklama, također zarasla raslinjem. Ljiljana se kune da smo tuda prošli bar dvaput. Gotovo, kraj, našli smo smještaj.

Ulazimo u veliko dvorište gdje je već parkirano nekoliko auta. Parkiramo, Ljiljana oko auta priprema prtljagu i stvari, a ja odem unutra. Vičem, jasno i glasno: „Hazjain, mi prišli (gazda, mi smo došli)!“ Objekt je ogroman. Kako je krenulo, tako se i nastavilo. Ušao sam u apartman nekih gostiju misleći da je tu ulaz. „Ništa, ništa“, govori gospođa u čiji sam apartman banuo „uđite“. Uđem u sobu, njezin supruga tipka po laptopu, pozdravi se sa mnom i odvede me do gazdarice. „Čekamo vas“ kaže i tako konačno naše puteševstvje završava, useljavamo. Apartman je na prvom katu, prostrani boravak s malom kuhinjom, klimatiziran. U boravku veliki LCD televizor, ormar i komoda, sve namještaj iz 20-ih godina prošlog stoljeća, odlično uklopljen u novi objekt. Ogroman bračni krevet, stol za pisanje i, za naše pojmove, ogromna kupaonica s katom i tuš kabinom. Odmah je uslijedio Ljiljanin komentar kao inženjera građevine: „Bože dragi, tko je to projektirao? Kupaonica od 20 kvadrata za jedan apartman!“ Nakon što smo unijeli svu prtljagu, Ljiljana

raspakirava torbe i slaže stvari, a ja idem do gazdarice srediti papire. Gazdarica uzela podatke za imigracijsku (ako smo duže od 8 dana, mora se prijaviti imigracijskoj službi). U objektu sve starinsko, gazda je ljubitelj starine i restaurator, sve mu to hobiji. Čovjek se bavi iznajmljivanjem apartmana i u selu ima malu tvornicu za drvoprerađu. Dok mi popunjavamo formulare, ulazi i predstavi se kao Vladimir A.A. Pozdravlja se sa mnom i Ljiljanom koja se u međuvremenu spustila u prizemlje. A onda iznenađenje! „Harvatija, harašo, harašo, Šerfezi, on vaš.“ „Da, da, naš“, velim ja. Gazda uzme Šerfezijevu ploču od i pusti *Te oči zelene*. "On još rabotajet", veli gazda Vladimir, pokazujući na stari gramofon. Dok slušamo pjesmu, čovjek govori: „Šerfezi, moj ljubimij“, kaže gazda „imam sve njegove ploče“. Popričali mi, gazda ljubitelj starina i saklupljač, soba puna antikviteta, starih radio aparata, gramaofona, antiknog namještaja i tko zna čega još, a najstariji primjerak je nekakva kombinacija kauča i komode iz 17. stoljeća kojim se osobito ponosi i na kojem sjedimo dok razgovaramo. „Umorni ste“, kaže „da ne idete sada tražiti večeru, večera je za pola sata pa ako vam odgovara, možete večerati sa nama.“

Prihvaćamo prijedlog bez razmišljanja. Naime, uzeli smo apartman s doručkom da ne bismo bili vezani za ručak i večeru, budući da planiramo autom obilaziti pojedine povijesne i turističke lokacije, a ručati smo planirali uvijek negdje uz put. Nakon pola sata, spuštamo se u blagovaonicu gdje je gazdarica postavila večeru. Gazda Vladimir toči nam stari gruzijski konjak kao aperitiv, a za večeru na stolu nešto kao sataraš s pire krumpirom, salata razna: rajčica, paprika, kupus, krupno narezan, tri, vrste sira i čaj od trava - odličan. Uđe u blagovaonicu na večeru i neka gospođa, gazda Vladimir nas predstavlja i upoznajemo se. „Ja sam Vjera“, kaže ona. U razgovoru saznajemo da je ona gazdina gošća i da, kao i on, piše pjesme. U selu je na skupu pjesnika koji se ovdje održava, piše i knjige za djecu.

Gospođa je udovica, umirovljenica bez obaveza, tu je već nekoliko dana i može nam pokazati sve što želimo jer je radila gotovo cijeli radni vijek kao turistički vodič. Poznaje, ljude, muzeje, sve turističke objekte. Popričali smo s gospođom Vjerom i dogovorili da sutra ide s nama u Gjuzeriplj, odnosno u KDRB (Kavkaski državni rezervat biosfere). Kako je počeo, dan je završio i više ne obećavajuće. Dobro smo večerali, pozdravili ljude za stolom (bilo je tu još nekih gostiju), zahvalili na svemu i pravac tuširanje i spavanje, ipak smo na nogama više od dvadeset sati.

*Maykop, rus. Майкоп, glavni grad Republike Adigeje

4.8.2018., subota

Nakon napornog jučerašnjeg dana, spavao sam dobro. Budim se oko 6h, vidim Ljiljana još uvijek spava i ne želim je buditi. Najprije jutarnja higijena, obrijao se i sredio i počeo pisati dnevnik koji sada čitate. Nakon toga slijedi javljanje djeci u Zagreb, slanje e-mailova, javljanje u firmu. Ali u sobi internet ne radi. Nema razloga jer radi svugdje oko kuće, čak i u sjenicama u dvorištu, još sinoć sam uzeo lozinke koje su izveštene u boravku kod gazde tako da gosti mogu koristiti internet. Spustim se u prizemlje i obavim to. U međuvremenu, i Ljiljana se sredila i pridružila mi se.

Doručkovali smo i spremili se za put u Gjuzeriplj koji smo dogovorili jučer. Utovarili stvari i sjeli u auto nas troje, ja vozim. Okrenem ključ i ništa. Još jedanput i ništa. Ponovim i opet ništa. Mislim si – auto je automatik pa probam razne kombinacije, možda ne znam rukovati njime. Vjera zove Vladimira, on dođe, gleda, mudruje i ode po alat jer misli da ne radi akumulator. U međuvremenu dolazi gost hotela, neki ruski tajkun s bijesnim autom i on se uključi u rješavanje problema. Nakon nekog vremena, evo Vladimira s Ladom Nivom kablovima za paljenje. Sada mora raditi. Spojimo i – opet ništa. Pokušamo ponovno, no bez uspjeha.

Vjera kaže da je najbolje da zaboravimo planove i odemo u okolice Kamennomostovskog, pogledati neke

stvari. Svi je ignoriraju s uvjerenjem da auto mora proraditi. Nakon duge rasprave, ipak zaključimo da je najbolje zvati Sergeja u Rent Motors u Krasnodar. Vladimir se uhvatio telefona i dogovorio da u nedjelju ujutro dolaze s novim autom. Sada je jasno, nema živciranja, to sam shvatio nakon 12 sati boravka u Rusiji. Samo mirno, ležerno i sve će biti kako biti mora.

Vadimo stvari, spremamo se ponovno, sada po Vjerinom u okolici Kamenomostovskog. Idemo prvo na točku promatranja kanjona rijeke Maseho koja se nalazi praktički par stotina metara od naselja. Do tamo nas vozi Vladimir sa svojom Ladom Nivom koja mu služi za lov. Iza nas vozi i onaj ruski tajkun iz Edelwejsa sa ženom i kćerkom u svom autu. Nakon završetka asfalta cesta je grozna, uzbrdo makadam i ogromne rupe koje su prokopale bujice koje se spuštaju s planine. Vladimir stiže gas, a iza nas veliki oblak prašine. Lada skače, ljulja se kao na reliju. Iza nas i dalje tajkun u autu vrijednom 15 milijuna rubalja (otprilike milijun i pol kuna). Ne odustaje, ovakav makadam ga uopće ne zabrinjava. „Polomit će auto ako ovako nastavi“, govori Vladimir. Nakon par minuta stižemo na vrh brda. Tu je, kako Rusi kažu –tur baza. Ima i adrenalinski park sa sajlama za prijelaz rijeke i to nekoliko njih, dužine, po mojoj slobodnoj procjeni, veće od 200 metara.

Nakon fotografiranja lanca Aziš-tau i kanjona te priča o povijesti i legendi, krećemo prema kanjonu rijeke Bijele. Vladimir nas ostavlja u centru mjesta i otuda krećemo pješice. U centru mjesta je pozornica na kojoj se održavaju razne priredbe, kafić, nekoliko taksi vozila, fontana i neko čudno vozilo iz sovjetskih vremena, izloženo kao raritet. Usput se fotografiramo pokraj legendarnog lansera Kaćuše koji je izložen na kraju puta u kanjon. Na njemu piše *na Berlin*. Idemo tako uz kanjon iznad kojega se izdižu litice i nadvijaju na put. Staza je osigurana i relativno dobra, osim na jednom mjestu gdje s obronaka kaplje voda. Ipak je jučer kišilo. Nakon otprilike pola sata hoda i raznih prepreka, dolazimo na plažu uz rijeku Bijelu na kojoj već ima izletnika. Kada smo polazili na izlet Vjera je rekla da uzmemo kupaće da se možemo kupati. Već prije smo shvatili da ništa od toga jer je rijeka prljava, blatna od jučerašnje kiše. To, naravno, ne smeta domaćim dečkima koji skaču u rijeku. A mi, bar da smočimo noge. Prelazimo rijeku, na jednom uskom mjestu voda ni do koljena i idemo svatko na mali otok na fotografiranje. Boravimo tu oko 2 sata. Ljiljana spava na plaži, a Vjera i ja razgovaramo o svemu i svačemu. Udovica je već dvije godine, ekonomist po zanimanju, ali cijeli radni vijek provela je kao turistički vodič. I tako dođemo i do teme povijesti, mojeg zanimanja o Drugom svjetskom ratu i Kavkazu. Kaže ona da poznaje gospodina Igora, vlasnika muzeja amonita i kristala „Kameni vrt“ u čijem je sklopu i dolmen Hadžok 1. Zna ovoga, zna onoga, uz to žena prava enciklopedija. Kaže mi da mnogo piše i dat će mi legende Kavkaza koje je skupila. Možete zamisliti moje oduševljenje! Fućkaš auto i probleme, sve nam se poklopilo! Saznajem i da ima zavidnu zbirku povijesnih knjiga. No ni tu iznenađenjima nije kraj. Kaže mi i da Vladimir ima veliku zbirku knjiga i povijesnih predmeta koje obavezno moram vidjeti. Na pitanje o baraholki * u Majkopu dobijem iscrpan odgovor. Kaže da Vladimir tamo kupuje i prodaje razne stvari. Idealno! Bolje nisam mogao ni sanjati, a uz sve to, bit će nam i vodič ukoliko budemo trebali.

Polako skupljamo stvari s obale i krećemo nazad. U centar smo se vratili oko 15h. Kad nam je Vjera rekla vrijeme, shvatili smo da se naši mobiteli nisu automatski prebacili u drugu vremensku zonu. Već smo prilično žedni, popili smo svu vodu koju smo ponijeli, a meni se pije i kava pa predložim da, dok čekamo Vadimira, sjednemo u kafić. Vjera i Ljiljana se slože. Zovem Vladimira na telefon da mu kažem gdje smo. Ulazimo u kafić, unutra nekoliko stolova i šank za kojim nikoga nema. Na zidu nekakva slikarija vezana za rusku bajku, gostiju malo, nitko nas ne dolazi poslužiti. Ustajem od stola prema šanku i kao pravi kavopija prvo primijetim da nigdje nema aparata za espresso kavu. Upravo izlazi konobarica, starija gospođa i pita me što želim. „Kavu“, odgovaram „ali espresso“. „Nema“, veli ona „mogu vam skuhati običnu tursku.“ „Kako nema“, pitam, a ona odgovori da to ovdje nitko ne pije, svi piju čaj. U međuvremenu za šank stiže Vjera u nadi da će pomoći u sporazumijevanju. „Dobro, ako nema druge, dajte onda tursku, dva soka i mineralnu.“ Konobarica nas gleda nekako nepovjerljivo i stavlja piće na šank. Čekamo kavu još par minuta. Vjera i ja uzimamo piće i kavu sa šanka te sjedamo za stol gdje čeka Ljiljana. Dok čekamo Vladimira komentiramo

činjenicu da nema espresso kave. Vjera nam kaže da je ovdje u Kamenomostovskom ne moramo tražiti. Ovdje se tradicionalno pije isključivo čaja a ako netko i zatraži kavu – onda je to turska. Komentiramo današnji izlet i druge teme, a nakon otprilike pola sata po nas u centar dolazi Vladimir s Ladom i vozi nas doma u Edelwejs. Usput svraćamo uz u samoposlugu. Samoposluga tvrtke Magnit (veliki lanac dućana), moderno uređena, izbor robe veliki. Dućan kao dućan, isto kao kod nas, cijene nekih proizvoda iste, ali većina niže nego u Hrvatskoj. Na primjer, voda obična 2,5 dcl u pet ambalaži 2 kn, viski Balontajn 120 kn. Nakupovali svega za 1340 RUB (134 kn)**. Od toga samo vino Tokajac košta 42 kn. Na ručak danas ne idemo, kupili smo nešto hrane, a na večeri smo opet kod gazde Vladimira. Kad smo došli u Edelweys Ljiljana najprije podešava mobitele na rusko vrijeme, zatim slijedi ručak u sobi i odmor. Nakon poslijepodnevnog odmora prošetali smo do rijeke Bijele. Obala rijeke vrlo je neobična. Rijeka ju je potkopala i na tom dijelu skreće pod gotovo 180 stupnjeva pa nastavlja vijugati. Uz pješlčanu obalu rijeke su male plaže, brojni gostovi, domovi, dvorišta puna turista i automobila, a na obali ribiči i kupači, iako je rijeka hladna i već se spušta mrak. Došli smo do visećeg mosta dužine preko 100 m i odlučili prijeći na drugu stranu. Na pola puta ipak odustajemo, mrak je skoro posve pao, možda koji drugi dan, ako bude prilike. Taj most pravo je čudo jednostavnosti. Kod nas nikada ne bi dobio uporabnu dozvolu, zbog načina izrade i materijala od kojih je sagrađen. Sve kuke koje su obješene na dvije gornje sajle, a koje nose podnice mosta, načinjene su od običnog građevinskog željeza. Most se dosta ljulja i nestabilan je, da ne govorim o stupovima koji nose sajle mosta. Ali to je ovdje normalno.

Vraćamo se kroz neasfaltirane široke ulice i tu se može vidjeti pravo selo. Najprije profesionalna deformacija – gledam niskonaponsku mrežu. Bože, to još nisam vidio! Rusi su genijalci za jednostavnost i improvizaciju. Kod nas takvo što ne bi dobilo nijednu dozvolu, ali tu sve radi, sve je jednostavno i jeftino. Dolazimo u Edelweys, već je noć i javna rasvjeta je upaljena. Na brzinu se presvlačimo i spuštamo na večeru. Za stolom su već Vjera, Vladimir i onaj tajkun sa ženom i kćerkom, pozdravljamo i sjedamo za stol. Za večeru danas 4 vrste sira, crni kruh od raznih sjemenki, med, maline i kupine i onaj odlični čaj od gorskih trava. Nakon večere Vjera nam čita neke od legendi o kavkaskim planinama i tako dobro objašnjava da je i Ljiljana gotovo sve razumjela. Za laku noć došla je u našu sobu i otpjevala svoje dvije prekrasne pjesme uz gitaru. Napokon spavanje, sutra je novi dan. Nadam se da će Sergej dovesti drugi auto iz Krasnodara.

*rus. Buvljak

** tečaj HRK-RUB za lakše snalaženje uzimam omjer 1:10